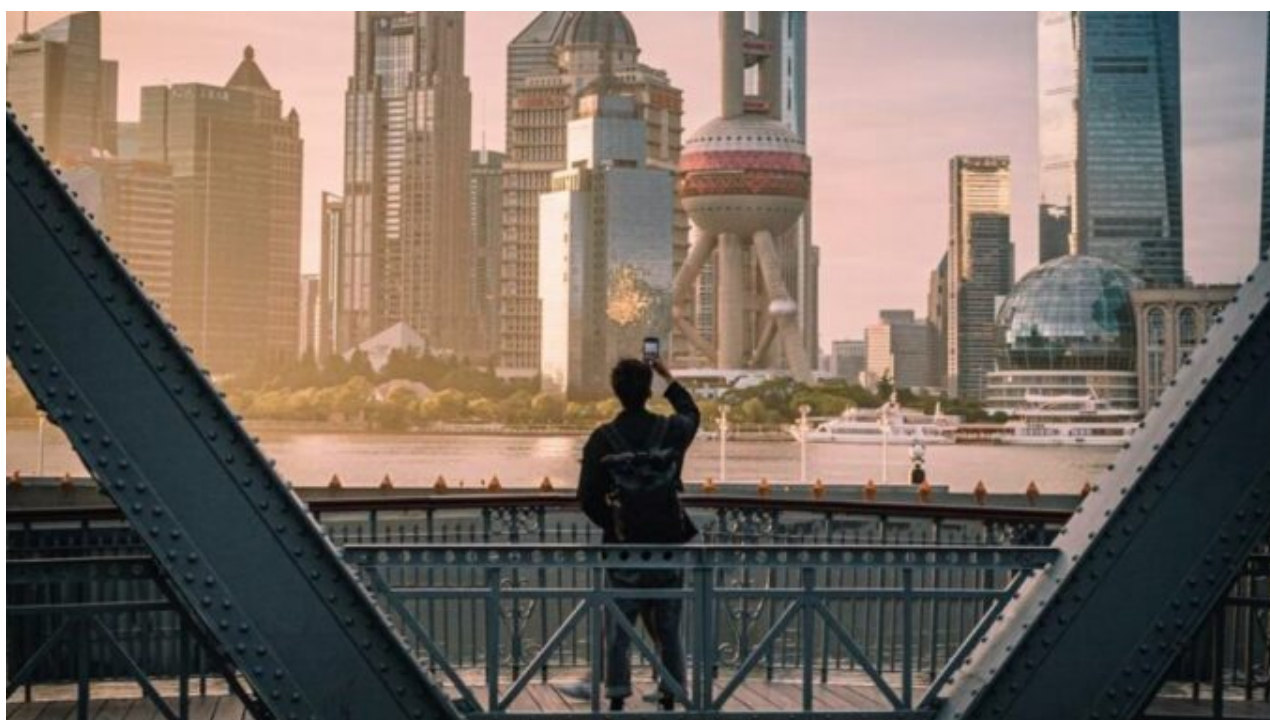

SVOBODNÝ SVĚT

Úvod

V posledních letech nevychází v češtině mnoho ekonomických knih, které by byly zajímavé pro zájemce o Rakouskou ekonomickou školu. Spíše se objevují dotisky již dříve vydaných knih. Proto je potěšující, že nakladatelství Fish and Rabbit přichází hned s několika zajímavými knihami. Jednou z nich je kniha významného německého historika, sociologa a podnikatele Rainer Zitelmanna „Kapitalismus není problém, ale řešení.“ Tato kniha obsahuje vlastně několik případových studií, které porovnávají vývoj v době socialismu a následně v době aspoň částečného návratu k svobodnému trhu v některých zemích anebo oblastech (Čína, Švédsko, Afrika) anebo

porovnává mezi sebou socialistickou zemi se zemí kapitalistickou, které nadto mají k sobě dosti blízko (Severní a Jižní Korea; Západní a Východní Německo a Chile a Venezuela).

Severní a Jižní Korea

Jedna z případových studií, které porovnávají dvojice zemí, je ta, která porovnává Severní a Jižní Koreu. Severní Korea je dnes považována za poslední socialistickou zemi na světě. Socialismus je zakotven jako ekonomický řád přímo v ústavě země. „Podle článku 20 jsou výrobní prostředky v rukou státu nebo v případě zemědělství v rukou kolektivních organizací. Článek 34 uvádí, že hospodářství Severní Koreje je plánované hospodářství.“ (1). I když Zitelmann upozorňuje na to, že pro rok 2011 existoval jen velmi vágní, strategický, desetiletý plán a teprve na stranickém sjezdu v roce 2016 bylo rozhodnuto o dalším pětiletém plánu, který však téměř neobsahoval žádná čísla (2). I v Severní Koreji došlo k dílčím reformám od socialismu, kdy byl kladen o něco větší důraz na individuální výkonnostní pobídky. V ekonomice země lidé používají pro některé transakce i cizí měny, ač je to jinak oficiálně zakázané. Někdy platíte přímo v dolarech v taxících, restauracích nebo na koupališti (3). Což je zajímavé, neboť režim, který je považován za velmi despotický, je v některých ohledech již poněkud měkký. Anebo člověk moc věří západní propagandě? Ať je to tak nebo onak, jedno je jisté, Severní Korea je poměrně dost chudá země. To je fakt, který téměř nikdo nezpochybňuje. To v případě Jižní Koreje je tomu přesně naopak.

Jižní Korea však byla původně také zemí velmi chudou. Roku 1960 byl příjem na hlavu stále jedním z nejnižších na světě se 79 dolary. V roce 1961 se dostal ovšem k moci Park Chung Hee (vládl 1961-1979), ten vládl autokraticky a zpočátku se přikláněl k centralizované státní ekonomice. Zakladatel firmy Samsung Lee Byung-Chull měl ovšem vládcu přesvědčit o tom, že jen liberální tržní ekonomika uvolní nezbytnou podnikavost a kreativitu k dosažení mezinárodní konkurence a schopnosti zásobovat obyvatelstvo moderním zbožím

(4). Nelze tak rozhodně tvrdit, že vzestup ekonomiky v zemi se děl v rámci demokracie. Zitelmann píše, že teprve od roku 1987 lze hovořit o Jižní Koreji jako o demokratické zemi (5). Uvážíme-li to, že hospodářský vzestup i v některých jiných zemích nebyl proveden v rámci demokracie (Chile, Taiwan) a někdy ani později nevedl k demokracii (Čína), je tato skutečnost jednou z velmi překvapujících věcí, na které Zitelmannova kniha upozorňuje.

Z počátku hrály (a i dnes hrají) v Jižní Koreji hlavní roli velké rodinné firmy, částečně napojené na politiky, šlo o tzv. cheaboly. Malé a střední firmy to zpočátku měly těžké a nehrály téměř žádnou roli. To se změnilo v 80. a 90. letech 20. věku. Podíl zaměstnanosti v malých a středních podnicích (do 100 zaměstnanců) na celkovém počtu zaměstnanců se zvýšil z 35 % v roce 1970 na zhruba 58 % v roce 1998 (6). Jižní Korea dosáhla velké prosperity i přesto, že cesta k ní nebyla rozhodně přímá. Východoasijská krise z let 1997 a 1998 vedla k poklesu průměrného celkového příjmu o čtvrtinu. Nezaměstnanost vzrostla a reálné mzdy klesly. Ekonomové odhadují negativní dopady na blahobyt pro soukromé domácnosti v tomto období na 45 % (7). Ovšem to se brzy podařilo překonat. V roce 2013 Dieter Schneidewind uváděl, že stát se stále více stahoval z ekonomické aktivity, nadále si však určuje cíle a poskytuje úvěrové a daňové výhody slibnému vývoji. Na domácí půdě nechává volný průběh liberální tržní ekonomice a do značné míry uvolňuje předpisy, které kontrolovaly a omezovaly mezinárodní výměnu. Podnikání a kreativita se proto v jejich možném rámci silně rozvíjejí. Werner Pascha toto tvrzení považoval poněkud za přehnané, protože všichni poslední presidenti Jižní Koreje prováděli aktivní průmyslovou politiku, i když to zřejmě nejde srovnávat s dřívějšími časy. Zajímavé na Koreji je také to, že v zemi je přikládán velký význam školství. A přestože je toto školství financováno i státem, tak do něj směřují i velké soukromé prostředky. Přičemž ale platí, že přibližně 80 % universit je financováno ze soukromých zdrojů! A

vůbec v korejském školství obecně hrají velkou roli soukromé školy (8). Připomeňme, že Korea patří mezi vyspělými zeměmi k zemím s vůbec nejnižší mírou zdanění.

Chile

Ekonomický vývoj a jeho výsledky v Chile jsou v Zitelmannově knize srovnávány s vývojem ve Venezuele. No, špatný vývoj ve Venezuele v posledních 20 letech je znám docela dost dobře i u nás. Proto se zde zaměřím spíše na to, co autor píše o Chile. Za pozornost ovšem stojí z knihy odcitovat aspoň to, že Venezuela byla v roce 1970 nejbohatší zemí Latinské Ameriky a jednou z dvaceti nejbohatších zemí světa. HDP na hlavu byl dokonce vyšší než ve Španělsku, Řecku nebo Izraeli a pouze o 13 % nižší než ve Velké Británii. Nicméně už během 70. let 20. století začala země hospodářsky upadat, proč to se dozvíte v knize, a také se zde dočtete o socialistické fázi Venezuely a tedy i dalším hospodářském úpadku (9).

V Chile byl vývoj jiný, po několikaletém experimentu se socialismem pod vedením presidenta Salvadora Allendeho a hospodářských potížích (obrovská inflace, vysoký státní dluh, vytěsňování soukromých investic, pokles výroby), došlo k vojenskému puči, který vedl známý generál Augusto Pinochet. Ten zavedl v domácí politice autoritářský a antiliberalní směr, ale jeho hospodářská politika byla převážně liberální (10). Ovšem ne z počátku, nová vláda nejprve pokračovala v etatistickém stylu, ale ekonomická situace se nezlepšovala a velký problém byl zejména s inflací. Když se situace nezlepšila obrátili se Pinochet a spol na tzv. Chicago Boys, jejichž inspirací byl protržní ekonom Milton Friedman, jak se píše v knize uvedeno. Ten bývá někdy mylně považován za poradce samotného Pinocheta (11). Ve skutečnosti v případě rad a spolupráce s Chilany byl klíčovou postavou ekonom Arnold Harberger a nikoliv Friedman (12). Každopádně následoval obrat k trhu, ve kterém hrál významnou roli chilský ministr financí Sergio de Castro Spikula. Ten se spolu se svými příznivci pustil do programu zaměřeného na snižování vládních výdajů, komplexní deregulaci finančního a ekonomického

systemu, privatizaci státních podniků (mimo měděný průmysl) a otevření země zahraničním investorům. V době Allendeho vlády ovládal stát 400 společností a bank. V roce 1980 se počet vládou držovaných společností snížil na 45 včetně jedné banky. Dále byly zrušeny cenové kontroly, daň z majetku a kapitálových výnosů a byly sníženy daně z příjmu. V letech 1979 až 1981 bylo také dosaženo rozpočtového přebytku. Výrazně klesla i inflace z 600 % roku 1973 na 9,5 % v roce 1981 (13). Dostavil se slušný ekonomický růst, během čtyř let vzrostla chilská ekonomika o 32 %. Narostla spotřeba a významně vzrostl i počet registrovaných aut, což odráží rostoucí životní úroveň v letech 1976 až 1981. Chile si poměrně dobře poradilo i s těžkou hospodářskou krizí z let 1982 a 1983, která postihla Latinskou Ameriku. A i přes propad HDP o 15 % a vysokou nezaměstnanost, ji překonalo rychleji než ostatní latinskoamerické země. V roce 2010 byla země přijata do organizace sdružující vyspělé země světa do OECD jako první jihoamerická země. V letech 1990 až 2005 vykazovalo Chile jedno z největších temp hospodářského růstu na světě, mnohem vyšší tempo než kterákoli jiná latinskoamerická země. Chudoba podle jednoho zdroje poklesla ze 70 % v roce 1990 na 10 % v roce 2018. I když v posledních letech v Chile došlo k jistému úkroku od svobodného trhu, byla nedávno ze stolu smetena velkou většinou hlasů protitržní prosocialistická ústava (14).

Švédsko

Velmi zajímavý je příběh Švédska, který autor v knize načrtává. Původně poměrně dost tržně orientovaný stát se postupem doby změnil na poměrně dost socialistický stát. Období let 1970 až 1991 autor nazývá obdobím socialismu. V tomto období: „Zatímco v roce 1970 bylo Švédsko v žebříčku zemí OECD s nejvyšším HDP na obyvatele ještě čtvrté, v období socialismu do roku 1995 kleslo zpět na 16. místo.“ (15). Ve Švédsku nepanoval sice socialismus toho druhu jaký známe ze socialistického Československa, ale termín socialismus není v případě Švédska až tak moc od věci: „V roce 1990 naopak na 100 lidí, kteří si vydělávali v soukromém sektoru,

připadalo 151 osob, které většinu peněz dostávaly od státu. Počet lidí zaměstnaných v soukromém sektoru v tomto období [1960-1990, pozn. autora] klesl ze 3 milionů na 2,6 milionu, zatímco počet lidí, kteří dostávali většinu peněz od státu vzrostl z 1,1 milionu na 3,9 milionu.“ (16). Ve Švédsku rostly daně, přerozdělování, moc odborů, dluhy, masivní státní zásahy a regulace. Švédský ekonom Assar Lindbeck napsal, že za mnoha rozhodnutími, které vedly ke vzniku tohoto švédského systému socialismu, je možné objevit specifický světonázor, jako je nezdolná víra v užitečnost politického zásahu do ekonomického života firem a rodin a silná nedůvěra vůči trhu, ekonomickým pobídkám a soukromému podnikání, pokud se nejednalo o velké korporace (17). Ve Švédsku se v minulosti třeba na „sklad“ s pomocí dotací stavěly tankery, které nikdo nechtěl, a které byly později opět se státní pomocí sešrotovány. Ve Švédsku měl tehdy nemocný více peněz než zdravý pracovník, a tak mělo Švédsko po mnoho desetiletí zdaleka nejvyšší počet neaktivních lidí v produktivním věku ze všech zemí OECD. A tak podobně (18). Pro bohaté lidi byla nejvyšší sazba daně v té době 85 %. Není divu, že spousta podnikatelů a bohatých lidí nebyla v zemi spokojena a někteří z ní odešli. Týkalo se to třeba zakladatele nábytkářské firmy IKEA Ingvara Kamprada nebo režiséra Ingmara Bergmana. Ani spisovatelka Astrid Lindgrenové nebyla spokojená s výší daní a nepomohlo ji ani to, že byla příznivkyní vládnoucí sociální demokracie (19).

No, udržitelné to dlouhodobě nebylo a Švédsko se vydalo na cestu částečné desocializace. V letech 1990-1991 byly velmi sníženy daně korporací z 57 % na 30 %, dále byly zcela osvobozeny od daně, některé příjmy z akcií a daně z akciových zisků byly sníženy. Dále: „Nejvyšší sazba daně z příjmu byla stanovena na zhruba 50 %, což pro většinu zaměstnanců znamenalo snížení o 24 až 27% bodů.“ V roce 2024 byla úplně zrušena daň dědická a darovací. Byl otesán i stát blahobytu. Podpory v nezaměstnanosti byly sníženy z 90 % mzdy na 80 % a zavedena pětidenní čekací lhůta. Mezi roky 1993 a 2000 klesl objem sociálních dávek z 22,2 % na 16,9 % HDP. Dále dotace na

podnikání klesly z 8,7 % na 1,8 % a osobní náklady ve veřejném sektoru z 18,2 na 15,6 % (20). Podíl celkových vládních výdajů na HDP klesl od roku 1990 do roku 2021 z 61,3 % na 52 %. I tak jsou ovšem výdaje švédské vlády stále vysoké, v letech 2019 až 2021 dosahují 49,5 % HDP (21). Do Švédska se každopádně vrátil hospodářský růst a země se vyšvihla v roce 2016 na 12. místo, co se týká výše HDP na hlavu, což je dle autora pozoruhodné, protože za dvě dekády od roku 1995 postoupilo mnoho zemí (22). Zitelmann ovšem v případě Švédska upozorňuje na to, že země má v současnosti některé citelné problémy. Zejména s imigranty a jejich začleňováním do společnosti. Mnoho migrantů přilákaly do země pouze vysoké sociální dávky. Problém je také s nedostatkem nájemního bydlení (23).

Závěr

To není samozřejmě ani zdaleka vše. V knize je spousta jiných zajímavostí. Třeba případ čínské cesty od socialismu ke svobodnějšímu trhu. V Číně jsou dnes termíny socialismus a marxismus zbaveny svého původního smyslu a značí zcela něco jiného. Dále je zde probírán pozoruhodný rozvoj některých afrických zemí. Zajímavá je také kapitola srovnávající vývoj v bývalém Východním Německu a Západním Německu. A konečně velmi zajímavá a podnětná je kapitola o tom, proč intelektuálové nemají rádi kapitalismus. Kniha se dobře čte a je napsána poměrně dost přístupným jazykem. Lze ji tedy jen doporučit.

| bawerk.eu

- (1) Zitelmann, R. Kapitalismus není problém, ale řešení: Cesta časem napříč pěti kontinenty. Plzeň: Fish&Rabbit 2022, str. 93-94.
- (2) Tamtéž, str. 94.
- (3) Tamtéž, str. 95-97.
- (4) Tamtéž, str. 99-100.
- (5) Tamtéž, str. 102.
- (6) Tamtéž, str. 100-101.

- (7) Tamtéž, str. 101.
- (8) Tamtéž, str. 102-104.
- (9) Tamtéž, str. 131 a dále.
- (10) Tamtéž, str. 142.
- (11) Tamtéž, str. 142.
- (12) Kovanda, L. Příběh dokonalé bouře pokračuje: Příběh dluhové smršti. Praha: Týden, Knižní edice 1/2011, str. 128-129.
- (13) Zitelmann, R. Kapitalismus není problém, ale řešení: Cesta časem napříč pěti kontinenty. Plzeň: Fish&Rabbit 2022, str. 143.
- (14) Tamtéž, str. 144-147.
- (15) Tamtéž, str. 152.
- (16) Tamtéž, str. 154-155.
- (17) Tamtéž, str. 159.
- (18) Tamtéž, str. 160.
- (19) Tamtéž, str. 155-157.
- (20) Tamtéž, str. 162-163.
- (21) Tamtéž, str. 164 a 151.
- (22) Tamtéž, str. 152.
- (23) Tamtéž, str. 164-165.

(No Ratings Yet)

>> Podpora

Svobodný svět nabízí všechny články zdarma. Náš provoz se však neobejde bez nezbytné finanční podpory na provoz. Pokud se Vám Svobodný svět líbí, budeme vděčni za Vaši pravidelnou pomoc. Děkujeme!

Číslo účtu: 4221012329 / 0800

>> Pravidla diskuze

Než začnete komentovat článek, přečtěte si prosím [pravidla diskuze](#).

>> Jak poslat článek?

Chcete-li také přispět svým článkem, zašlete jej na e-mail: redakce (zavináč) svobodny-svet.cz. Pravidla jsou uvedena [zde](#).

